

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชเมืองร้อนที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก มีผลผลิตจากพืชสวนหลายชนิดตลอดฤดูกาล โดยเฉพาะในเขตภาคเหนือ มีการเพาะปลูกลิ้นจี่ (*Licthi Chinensis* Sonn.) (Ray, 1998) มากที่สุด ซึ่งปริมาณการผลิตสามารถทำได้ถึงร้อยละ 90 ของผลผลิตทั้งหมดในประเทศ จังหวัดที่มีการเพาะปลูกมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลิตได้ร้อยละ 73 รองลงมาคือ จังหวัดเชียงรายผลิตได้ร้อยละ 10 จังหวัดพะเยาร้อยละ 7 และจังหวัดสมุทรสงครามร้อยละ 6 สำหรับพันธุ์ลิ้นจี่ที่นิยมปลูกกันมากทางภาคเหนือ ได้แก่ พันธุ์ฮงฮวย ซึ่งเป็นพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในเขตภาคเหนือ มีการเจริญเติบโตเร็ว ผลดก มีสีสวย และให้ผลผลิตสม่ำเสมอเกือบทุกปี (นงนุช, 2538) นอกจากนี้ยังสามารถนำมาแปรรูปเป็นลิ้นจี่ในน้ำเชื่อมบรรจุกระป๋องเพื่อการส่งออกจำหน่ายต่างประเทศอีกด้วย รองลงมาได้แก่ พันธุ์จักรพรรดิ กิมเจ็ง โอเอียะ และพันธุ์อื่น ๆ ลิ้นจี่เป็นผลไม้ที่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ เนื่องจากมีรสชาติดี รสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย กลิ่นหอม เปลือกมีสีแดงอมชมพู โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแหล่งปลูกในทวีปเอเชีย ได้แก่ ประเทศจีน ไต้หวัน อินเดีย ปากีสถาน ประเทศไทย เวียดนาม และอินโดนีเซีย (Macrace *et al.*, 1993) ในด้านการส่งออก ลิ้นจี่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งด้านปริมาณและมูลค่าในรูปของลิ้นจี่สดและลิ้นจี่ในน้ำเชื่อมบรรจุกระป๋อง ประเทศที่นำเข้าลิ้นจี่ที่สำคัญได้แก่ ส่องกง เนเธอร์แลนด์ สิงคโปร์ สหราชอาณาจักร ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ไต้หวัน แคนาดา เวียดนาม และเยอรมันนี

ในปี พ.ศ. 2542 มีปริมาณการส่งออกลิ้นจี่ ในรูปของลิ้นจี่สดเป็นจำนวน 12,496 ตัน และส่งออกในรูปของลิ้นจี่บรรจุกระป๋องเป็นจำนวน 12,886 ตัน คิดเป็นมูลค่า 948.638 ล้านบาท ดังแสดงในตารางที่ 1.1 ดังนั้นลิ้นจี่จึงจัดเป็นพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งของประเทศ (www.oae.go.th/statistic/yearbook/1998-99, 2544)

ตารางที่ 1.1 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกสินค้าสด และสินค้าบรรจุกระป๋อง ปี พ.ศ.
2539-2542

ชนิดสินค้า	2539		2540		2541		2542	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
สินค้าสด	11,603	336,437	11,158	327,136	1,511	72,453	12,496	372,407
สินค้าบรรจุกระป๋อง	14,084	471,279	15,525	626,460	5,275	292,876	12,886	576,231

มูลค่า : 1,000 บาท

ปริมาณ : เมตริกตัน

ที่มา : (www.oae.go.th/statistic/yearbook/1998-99, ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2544)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา อาการแพ้อาหาร (Food allergies) ในผู้บริโภคมีมากขึ้น จึงได้เริ่มมองเห็นความสำคัญ มีรายงานว่าการแพ้ในทวีปยุโรปตอนกลางได้รับผลกระทบดังกล่าวในปริมาณร้อยละหนึ่ง (Wurthrich, 1996) และเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 7-12 (Reich, 1993) สำหรับอุบัติการณ์ของการแพ้ในประเทไทยยังไม่มีสถิติเหมือนในต่างประเทศ ยกเว้นในอาหารบางชนิดที่มีผู้แพ้บ่อย (ไพบูลย์, 2526) เช่น นมวัว (Cow's milk allergy) พบร้อยละ 0.1-8 ในเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กวัยก่อน 1 ปี จากนั้นอาการแพ้จะน้อยและลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น การแพ้อาหารส่วนใหญ่จะเกิดในช่วงอายุ 2 ปีแรก โดยมีถึงร้อยละ 50-60 อาหารที่เป็นสาเหตุของการแพ้ได้บ่อยในเด็กเล็ก ได้แก่ นมวัว และนมถั่วเหลือง และเมื่ออายุมากขึ้นอาหารที่ทำให้เกิดอาการแพ้จะเปลี่ยนไปเป็น ไข่ ถั่ว กุ้ง ปลา แبنังสาลี เป็นต้น ซึ่งอุบัติการณ์ของการแพ้จะแตกต่างกันไปตามอายุ เชื้อชาติ และวัฒนธรรมในการรับประทานอาหาร (นวลอนงค์, 2540)

การแพ้อาหาร (Food allergy) เป็นอาการผิดปกติของร่างกายที่เกิดจากปฏิกิริยาทางภูมิคุ้มกัน (Immune) ซึ่งเป็นผลมาจากการรับประทานอาหาร สิ่งปนเปื้อน หรือสารปรุงแต่งอาหาร โดยส่วนใหญ่เกิดจากการได้รับสารโปรตีนแปลกปลอม (นวลอนงค์, 2540) อาหารทุกประเภทอาจทำให้เกิดอาการแพ้ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล อาหารที่ทำให้เกิดอาการแพ้ที่พบได้บ่อยคือ นม ไข่ อาหารทะเล ข้าวชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะข้าวสาลี หรือผลไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น สับปะรด เงาะ ลางสาด มะม่วง ซึ่งอาจจะเป็นการแพ้จากส่วนของผลไม้โดยตรงหรือจากยางของเปลือกผลไม้ หรือสารบางอย่างจากอาหารก็ได้ ส่วนใหญ่อาการแพ้ไม่รุนแรง ส่วนประกอบของอาหารที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้เกิดการแพ้ ส่วนมากจะเกิดจากส่วนที่เป็นโปรตีน สำหรับองค์ประกอบอื่น ๆ ของ

อาหาร เช่น คาร์โบไฮเดรต ไขมัน หรือสารบางอย่างที่มีอยู่ในอาหารบางชนิดก็อาจทำให้เกิดอาการแพ้ได้ นอกจากนี้คุณสมบัติของอาหารก็มีส่วนทำให้เกิดอาการแพ้เล็กน้อยต่างกัน เช่น อาหารดิบ อาหารสุก ๆ ดิบ ๆ อาหารสด ทำให้เกิดอาการแพ้ได้ง่ายและบ่อยกว่าอาหารสุก หรือแม้แต่อาหารที่ผ่านการปรุงด้วยความร้อนแล้ว เช่น การต้ม เผา นึ่ง (ไพบูลย์, 2526)

ปัจจุบันผลกระทบจากสารพิษโดยตรง เช่น จากการใช้วัตถุอาหารบางอย่างหรืออาหารที่ได้รับการปนเปื้อนจากเชื้อจุลินทรีย์เริ่มลดน้อยลง เพราะเทคโนโลยีการผลิตและการเก็บรักษาได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันความต้องการอาหารที่มีคุณภาพของผู้บริโภคเพิ่มขึ้นอย่างมากเพราะมาตรฐานการครองชีพของประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ สูงขึ้น อาหารที่ปราศจากสารก่อภูมิแพ้จึงมีความสำคัญอย่างมากทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากตัวอย่างอาหารทารกที่ปราศจากสารก่อภูมิแพ้ ถึงแม้ว่าในปี ค.ศ. 1996 ตลาดอาหารทารกมีการเจริญเติบโตค่อนข้างน้อย แต่ในครึ่งปีแรกของปี ค.ศ. 1997 บริษัทเนสท์เล่ (Nestle) จำกัด มีการผลิตอาหารดังกล่าวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 26 โดยมีมูลค่าประมาณ 1,120 ล้านบาท และคาดว่าจะสูงขึ้นถึงร้อยละ 33 (Nestle, 1998) นอกจากนี้มีการคาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกเกี่ยวกับตลาดอาหารประเภทนี้ด้วย หากผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยการแปรรูปและกระบวนการแปรรูปที่เหมาะสมทำให้สารก่อภูมิแพ้ลดลงหรือหายไป

ข้อมูลด้านการรับประทานลีนีแล้วเกิดอาการแพ้ มีการศึกษาค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาโครงสร้างของสารก่อภูมิแพ้ในอาหารบางชนิดที่มีผู้แพ้ได้บ่อย อาทิเช่น เคซีนในนํ้านม (Spurgin *et al.*, 1997) Ovomuroid ในไข่ไก่ (Besler *et al.*, 1997) และ Mal-d-1 ในแอปเปิล (Vieth *et al.*, 1995) แต่การศึกษาสารที่ทำให้เกิดภูมิแพ้ในผลไม้อื่น ๆ โดยเฉพาะผลไม้ในเขตร้อนมีการศึกษาน้อยมาก ส่วนปัจจัยจากกระบวนการผลิตที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสารก่อภูมิแพ้ของผักและผลไม้ในระหว่างเทคโนโลยีการผลิต มีการศึกษาเฉพาะใน Celery (Jankiewicz *et al.*, 1995, 1998) และยังไม่มียงานวิจัยใดที่ศึกษาสารก่อภูมิแพ้ของผลิตภัณฑ์แปรรูปสุดท้าย

ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงทำการศึกษาเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมีในลีนี โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสารก่อภูมิแพ้ ทั้งในสภาพที่เป็นผลไม้สด และผลไม้แปรรูป โดยศึกษาผลจากความแตกต่างทางด้านสายพันธุ์ของลีนี ต่อองค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี ตลอดจนการกระจายตัวขององค์ประกอบดังกล่าวในผลลีนี เพื่อใช้เป็นดัชนีบ่งบอกคุณภาพ

ที่สำคัญของลึนจีสำหรับการเก็บเกี่ยว และเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการประกอบการตัดสินใจคัดเลือกวัตถุดิบที่เหมาะสมในการนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ต่อไป โดยเฉพาะการแปรรูปในระดับอุตสาหกรรม นอกจากนี้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมีในด้านของเทคโนโลยีกระบวนการแปรรูป และผลิตภัณฑ์แปรรูป โดยศึกษาผลของกระบวนการแปรรูปด้วยความร้อน และผลของกระบวนการแช่เยือกแข็ง ต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี ในระหว่างกระบวนการผลิต และการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์แปรรูป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาความแตกต่างทางด้านสายพันธุ์ของลึนจีต่อองค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี
- 1.2.2 เพื่อศึกษาการกระจายขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมีในผลลึนจี
- 1.2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบของกระบวนการแปรรูปลึนจีด้วยความร้อนต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี
- 1.2.4 เพื่อศึกษาผลกระทบของกระบวนการแช่เยือกแข็งลึนจีต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี
- 1.2.5 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี ในผลิตภัณฑ์แปรรูประหว่างการเก็บรักษา

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงความแตกต่างขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมีในลึนจีแต่ละสายพันธุ์ ตลอดจนการกระจายตัวขององค์ประกอบดังกล่าวในเนื้อและเปลือกของลึนจี และทราบถึงผลกระทบของกระบวนการแปรรูปด้วยความร้อน และกระบวนการแช่เยือกแข็งต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี ในวัตถุดิบเริ่มต้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบดังกล่าวในผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปทั้งสองกระบวนการในระหว่างการเก็บรักษา นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สารก่อภูมิแพ้ อาจจะถูกนำไปสู่แนวทางในลด และหรือ กำจัดสารก่อภูมิแพ้ที่มีอยู่ในลึนจี ในระหว่างกระบวนการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะการแปรรูปในระดับอุตสาหกรรมต่อไป

1.4 ขอบเขตของงานวิจัย

ในงานวิจัยนี้ใช้ลันจีที่เพาะปลูกในเขตภาคเหนือจำนวน 4 สายพันธุ์ ได้แก่ สายพันธุ์วงเงา จักรพรรดิ โอเอียะ และฮงฮวย เป็นตัวอย่างในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี เพื่อใช้เป็นดัชนีบ่งบอกคุณภาพที่สำคัญของลันจี สำหรับการเก็บเกี่ยว และเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการประกอบการตัดสินใจคัดเลือกวัตถุดิบที่เหมาะสมในการนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ต่อไป โดยเฉพาะการแปรรูปในระดับอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังทำการติดตามการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบทางกายภาพ และทางเคมี เนื่องจากกระบวนการแปรรูป โดยจะศึกษาผลกระทบจากกระบวนการแปรรูปด้วยความร้อน และกระบวนการแช่เยือกแข็ง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบดังกล่าวในระหว่างการเก็บรักษาของผลิตภัณฑ์แปรรูปด้วย